

Nakon svega slijedi od 1990./91. agresivni rat srbočetničke armade u okrilju JNA, koja nekoliko godina hara i ruši crkve i crkvene ustanove širom hrvatskog prostora. S druge strane Hrvatska postaje samostalna država u koju 1994. dolazi papa Ivan Pavao II., taj sveti Poljak i za Crkvu u Hrvata. U ratu (1991.-1995.) hrvatska je Crkva, skupa s hrvatskim iseljeništvom, odigrala veoma pozitivnu ulogu za svoj napaćeni narod opravdavši svoje evandeosko poslanje. Konačno, Crkva se u Hrvata sada nalazi u hodu prema trećem tisućljeću u kojem će po svoj prilici porasti uloga i zančenje laičkih kršćana i pokreti kršćanskih i nekršćanskih sljedbi.

Prikazana je knjiga opskrbljena kronološkim pregledom hrvatske i svjetske povijesti, popisom papa, kazalom imena i pojmova, popisom karata, te slikama i ilustracijama.

Milko BRKOVIĆ

SPOMENICA LJUBE BOBANA

(*Spomenica Ljube Bobana /1933.-1994/,* Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1996., 408 str.)

Nedugo poslije iznenadne smrti povjesničara akademika Ljube Bobana u jesen 1994. godine rodila se u Zavodu za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu zamisao o *Spomenici Ljube Bobana* kojom se željelo odati priznanje jednom od osnivača i prvom predstojniku Zavoda (prije Instituta) za hrvatsku povijest. Stoga je u Zavodu ustanovljen urednički odbor (prof. dr. sc. Mira Kolar-Dimitrijević, odgovorni urednik i prof. dr. sc. Ivo Goldstein i doc. dr. Marijan Matić, urednici) koji je pripremio a Zavod na dvogodišnjicu smrti Ljube Bobana u lipovnju 1996. godine izdao zbornik radova *Spomenica Ljube Bobana*.

Akademik Ljubo Boban rođen je 10. svibnja 1933. godine u Solinu. Osnovnu je školu polazio u rodnom mjestu. U Šibeniku je 1952. godine završio učiteljsku školu. Neko vrijeme bavio se učiteljevanjem, a 1959. godine diplomirao je povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Specijalizirao je suvremenu povijest u Institutu društvenih nauka u Beogradu. Asistent na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu postao je u prosincu 1963. godine. Na istom je fakultetu doktorirao u travnju 1964. godine disertacijom "Sporazum Cvetković-Maček". Iste godine izabran je za docenta, 1971. za izvanrednoga, a 1975. godine za redovitog profesora. U veljači 1971. izabran je za vršitelja dužnosti direktora, a u travnju 1972. godine za direktora Instituta za hrvatsku povijest. Bio je i direktor Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Za izvanrednog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti izabran je 1975., a za redovitog 1986. godine.

Bio je izvrstan poznavatelj hrvatske povijesti 20. stoljeća, kojom se najviše i bavio u svom znanstveno-nastavnom radu. Autor je više knjiga, brojnih članaka, osvrti i rasprava, enciklopedijskih jedinica, novinskih feljtona, namjenskih filmova, video kaseti itd. Sudjelovao je na raznim simpozijima i znanstvenim skupovima, držao javna predavanja u JAZU/HAZU i drugdje,

suradivao sa TV, polemizirao na historiografske teme itd. U povijesnim je istraživanjima bio dosljedan načelima znanstvenog pristupa kritici izvora i presudbama prošle stvarnosti. Posljednjih godina života, kao član Državne komisije za utvrđivanje granica Republike Hrvatske prema Sloveniji, Crnoj Gori te Bosni i Hercegovini, bio je posebno zaokupljen povijesnim aspektima nastajanja hrvatskih granica, posebice u novijoj prošlosti (1918.-1992.). Svojim je životom i djelom obilježio povjesništvo o Hrvatskoj u 20. stoljeću. Umro je u Zagrebu 9. listopada 1994. godine.

Spomenica se sastoji od dva tematska bloka. Prvi je posvećen životu i djelu Ljube Bobana, a drugi obuhvaća 32 znanstvena priloga (s kratkim sažecima na enegleskom jeziku) u spomen Ljubi Bobanu.

Nakon uvodne "Riječi uredničkog odbora" (7) - u okviru prvoga tematskog bloka - Mira Kolar-Dimitrijević i Marijan Maticka u članku "Ljubo Boban - znalac hrvatske povijesti XX. stoljeća" (11-14) daju sustavni pregled života i djela akademika Ljube Bobana. Posebno ukazuju na njegove osobne i profesionalne odlike, način rada, pristup problemima itd. Njegovo posljednje, posthumno objavljeno djelo je knjiga o dr. Tomi Jančikoviću (1899.-1951.), odvjetniku, političaru i narodnom zastupniku HSS-a, čija je životna sudbina metafora sudbine HSS-a u procijepu između zapadnih saveznika i jugoslavenskih komunista u drugom svjetskom ratu i poraću. U članku "Posljednja knjiga Ljube Bobana (*Dr. Tomo Jančiković - HSS između zapadnih zaveznika i jugoslavenskih komunista*, Zagreb, 1996.)" (15-19) Hodimir Sirotković se osvrće na znanstveni rad akademika Bobana i posebno prikazuje to njegovo posljednje djelo. Slijedi opsežna "Bibliografija akademika Ljube Bobana" (21-31) koju je priredila profesorova supruga Branka Boban. Riječ je o "svestranom prikazu njegova znanstvenog, stručnog i javnog djelovanja" (7) koji znantno prelazi okvire "klasične bibliografije" i predstavlja ne samo nezaobilaznu osnovu proučavanja života i djela akademika Bobana nego i vrijedno polazište u sadašnjim i budućim istraživanjima suvremene hrvatske povijesti.

Drugi tematski blok za znanstvenim priložima u spomen Ljubi Bobanu počinje prilogom Tomislava Raukara "Srednjovjekovni grad na istočnom Jadranu: prostor i društvo" (35-48). Autor analizira prostornu baštinu, stezanje i širenje gradskog prostora, njegovu organizaciju i društvenu razdiobu, grad kao gospodarski, demografski, sakralni i karitativni prostor i prostor pripadnosti.

Lujo Margetić u prilogu "O sjeverozapadnoj granici Hrvatske prema Istri u doba hrvatskih narodnih vladara" (49-59) nastoji odrediti točnu granicu ranosrednjovjekovne Hrvatske prema Istri.

U radu "Neka pitanja o splitskom đakonu Dobri (kraj XI. - početak XII. stoljeća)" (61-71) Mirjana Matijević-Sokol rješava neka pitanja koja su se javljala u historiografiji vezana uz osobu đakona Dobre.

Neven Budak upozorava na neke dosad slabo ili nikako istražene aspekte hrvatsko-mletačkih odnosa u srednjovjekovlju u prilogu zanimljiva naslova "Kako je hrvatski rob mogao postati mletački patricij ili neke vijesti o ranim hrvatsko-mletačkim trgovačkim i drugim vezama (11-13. st.)" (73-84).

U prilogu "Zadarsko otočje pod vlašću Ludovika Anžuvina (1358.-1382.)" (85-93) Borislav Grgin ocrtava političke i ine prilike na zadarskom arhipelagu u drugoj polovici 14. stoljeća (poslije Zadarskog mira 1358. godine).

Lovorka Ćoralčić u prilogu "Iz prošlosti Prčanja u XVII. stoljeću (admiral Bokeljske mornarice - Tripun Luković)" (95-103) ukratko prikazuje povijesni razvoj Prčanja u Boki Kotorskoj, osvrće se na Bokeljsku mornaricu u Kotoru i prčanjске pomorce, osvjetljava Lukoviće kao vodeću prčanjску pomorsku i vojničku obitelj i daje životopisne crte Tripuna Lukova Lukovića (1585-1657), admirala Bokeljske mornarice, te iznosi daržaj njegove oporuke iz 1656. godine.

Nenad Moačanin analizira neke probleme vezane uz slabo istraženu povijest sjeverozapadnog dijela Bosanskog ejaleta u članku "Bihać i osmanski obrambeni sustav na sjeverozapadu Bosanskog ejaleta 1592.-1711." (105-111).

Rad Kvetoslave Kučerove "Trnavsko sveučilište i njegovo mjesto u kulturnim kontaktima s Hrvatima" (113-121) osvjetljava visokoškolski-obrazovni aspekt mnogostrukih hrvatsko-slovačkih veza. Naglašena je uloga koju je Trnavsko sveučilište u ranom Novom vijeku imalo u profiliranju kulturnih komunikacija u svome gravitacijskom prostoru.

Opće prilike u Hrvatskoj krajini (prije konačnog preustroja 1746. godine pod vodstvom princa Hildburghausena) tema su priloga Ivana Jurišića "Karlovački generalat tridesetih godina 18. stoljeća" (123-131). Na osnovu izvornih izvješća iz Ratnog arhiva Austrijskog državnog arhiva u Beču autor daje kratak opis svih deset tadašnjih zapovjedništava tog generalata (Karlovac, Križanić Turanj, Barilović, Slunj, Žumberak, Tounj, Ogulin, Senj, Otočac, Lika i Krbava).

Bruna Kuntić-Makvić u članku "O povijesti uporabe ilirskog nazivlja" (133-143) daje osvrt na povijesni kontinuitet uporabe naziva "Iliri", "Ilirik", "ilirski" i sl. od ilirskog i rimskog doba do hrvatskog preporodnog pokreta u prvoj polovici 19. stoljeća.

Prilogom "Problem istraživanja porijekla hrvatske nacije" (145-157) Petar Korunić upozorava na temeljne teorijsko-metodološke probleme povijesnog istraživanja nacija, sustavâ nacionalnih vrijednosti, ideja i ideologija glede pitanja podrijetla i razvoja hrvatske nacije u kontekstu međusobno uvjetovanih interakcija kultura, naroda i nacija na prostotu srednje i jugositočne Europe u 19. stoljeću.

"Socijalno-gospodarski odnosi u poljodjelstvu Hrvatske i Slavonije od 1848. do 1914. godine" (159-174) naslov je priloga Božene Vranješ-Šoljan. Analiziraju se neki aspekti agrarne problematike u Hrvatskoj i Slavoniji od ukidanja kmetstva do prvog svjetskog rata.

Filip Potrebica u radu "Brodská pukovnija u zbivanjima 1848. godine" (175-190) opisuje prilike u Brodskom posavlju za revollucije 1848. godine. Upozorio bih na važnost proučavanja recepcije četrdesetosmaških zbivanja u vojnokrajiškom prostoru u svrhu što potpunijeg razumijevanja hrvatske 1848. uopće, čemu ovaj prilog može samo biti poticaj.

U članku "Kultura nadzora u Banskoj Hrvatskoj 1860-ih godina" (191-201) Iskra Iveljić nastoji osvjetliti sustav nadziranja pojedinaca i institucija u Banskoj Hrvatskoj od strane državnih vlasti u *intermezzu* od obnove ustavnosti 1860. do Nagodbe 1868. godine.

Nikša Stančić u prilogu "'Južnosalvenska' i 'hrvatska' redakcija spisâ Mihovila Pavlinovića" (203-213) analizira dvije redakcije tiskanih spisa Mihovila Pavlinovića (1831.-1887.) i kontroverze o hrvatskom narodnom preporodu u Dalmaciji, Pavlinoviću i dvjema redakcijama njegovih spisa ("O narodnosti

obzirom na jugo-slovenstvo", 1862. / "Slovenski navrtci", 1875) koje uspoređuje.

Prilogom "Zelena potkova u Zagrebu. Povijest - vrijednost" (215-222) Snješka Knežević raščlanjuje ime i pojam, povijesnu genezu i bitna vrijednosna obilježja Zelen potkove ili "Lenucijeve potkove" - perivojskog okvira središta Donjeg grada, danas jezgre središta Zagreba.

U članku Damira Agičića "Hrvatski tisak o proslavi stote obljetnice rođenja Františka Palackoga i Prvom kongresu slavenskih novinara Austro-Ugarske u Pragu 1898. godine" (223-235) analizira se recepcija nevedenih zbivanja u onodobnom hrvatskom tisku, poglavito u *Obzoru*, *Hrvatskom pravu* i *Narodnim novinama*.

Jure Krišto u prilogu "Dvije hrvatske politike: Frano Supilo i Josip Frank prema 'novom kursu'" (237-244) analizira dva različita poimanja hrvatske politike na početku 20. stoljeća, napose glede politike "novog kursa". Autor se zalaže za reinterpetaciju Frankovih političkih ideja ali i razvojnog slijeda hrvatske politike (odnosno politika) početkom 20. stoljeća.

Naslov je članka Zlatka Matijevića "Odjeci Svibanjske deklaracije Jugoslavenskog kluba u Hrvatskoj, te Bosni i Hercegovini (1917.-1918. godine)" (245-256). Prikazane su reakcije na Svibanjsku deklaraciju Jugoslavenskog kluba u Carevinskom vijeću u Beču od 30. svibnja 1917. godine u Hrvatskoj, te Bosni i Hercegovini.

Prilog Zorice Stipetić "Obmane i samoobmane: jugoslavenska integralistička inteligencija u Hrvatskoj 1918.-1941. godine" (257-268) ocrtava nezavidnu sudbinu jednog dijela hrvatske inteligencije u ulozi promicatelja ideje jugoslavenskog integralizma u monarhističkoj Jugoslaviji između dvaju svjetskih ratova.

Bosiljka Janjatović u prilogu "Dr. Vlatko Maček: progoni i suđenja 191.-1935. godine" (269-284) analizira jedan aspekt iz političkog života dr. Mačeka, povezujući ga kontekstualno s režimskom represijom i pritiscim usmjerenim prema hrvatskoj političkoj oporbi u međuratnom razdoblju.

U radu "'Seljačka sloga'. Osnovanje i prestanak djelovanja (1920./1925.-1929.)" (285-295) Suzana Leček analizira rad jedne kulturne i prosvjetne organizacije u 1920-im godinama, proizašle iz hrvatskoga seljačkog pokreta nraće Radić.

Franko Mirošević razmatra neke političke aspekte vezane uz djelovanje HSS-a u dijelu otoka Korčule sredinom 1920-ih godina u radu "Prilozi za povijest HSS na zapadnom dijelu otoka Korčule 1926. godine" (297-307).

Mira Kolar-Dimitrijević u prilogu "Samoupravne štedionice Hrvatske. Oblasna u Zagrebu 1927.-1930., Štedionica Savske i Primorske banovine (1930.-1930.), Štedionica Banovine Hrvatske (1939.-1941.), te Štedionica Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.)" (309-320) analizira mjesto, ulogu i značaj tih financijskih ustanova u gospodarskom i socijalnom životu onodobne Hrvatske.

U članku "Antisemitizam ustaškog pokreta" (321-332) Ivo Goldstein nastoji ukazati na oblikovanje i izvorišta antisemitizma za NDH u osnovi karaktera ustaškog pokreta.

Slijedi prilog Narcise Lengel-Krizman "Sudbina preživjelih Židova iz logora na Rabu 1943.-1945. godine" (333-344). Analizira se sudbina oko 3000 Židova na partizanskom teritoriju poslije oslobođenja iz logora na otoku Rabu u rujnu 1943. godine.

U članku "Prilog o odnosu saveznika osovinskog bloka u Istri i Rijeci od rujna 1943. do lipnja 1944. godine" (345-354) Antuna Girona i Petra Strčića riječ je o odnosu Treći Reich - Mussolinijeva Talijanska Socijalna Republika - NDH glede pitanja Istre i Rijeke poslije okupacije Italije 8. rujna 1943. godine.

Predmet je priloga Zdenka Radelića "Izvršni odbor HRSS-a i komunistička vlast 1943.-1950." (355-363) analiza poimenične integriranosti čelništva ratne propartizanske frakcije HSS-a u komunističkim strukturama vlasti potkraj drugog svjetskog rata i u poraću.

Marijan Maticka u radu Hrvatsko seljaštvo i politika kolektivizacije (1945.-1953.)" (365-374) prikazuje stvaranje i propast seljačkih radnih zadruga u Hrvatskoj poslije drugog svjetskog rata.

U prilogu "Sukob komunističke partije (državne vlasti) i katoličke crkve u Hrvatskoj (1945.-1953.)" (375-385) Berislav Jandrić daje sliku državno-partijsko-crkvene "koegzistencije" u poratnoj Hrvatskoj.

Koraljka Manojlović ukazuje na ulogu državno-partijski dirigiranih medija (novine) u stvaranju "pozitivne" klime i raspoloženja u poratnoj hrvatskoj javnosti člankom "Novinski napisi o sudskim procesima - primjer državno-partijskog oblikovanja javnog mijenja (1945.-1948.)" (387-395).

U posljednjem prilogu "Granica između Hrvatske i BiH u području Ličke Plješivice" (397-405) Mladena Klemenčića problematizira se povijesni aspekt međurepubličkoga hrvatsko-bosanskohercegovačkog razgraničenja poslije drugog svjetskog rata.

Na kraju se nalazi sadržaj (406-407).

Spomenicom je primjereno obilježena uspomena na Ljubu Bobana. Njegovo je životno djelo time ovjekovječeno u analima hrvatske historiografije. Mladim naraštajima hrvatskih povjesničara njegova osoba može biti primjer. Posebna je vrijednost *Spomenice* u raznovrsnosti inspirativnih tema kojima je obuhvaćena hrvatska povijest od srednjovjekovlja do suvremenosti. Neke od njih svojom lucidnošću potiču na daljnja intelektualna propitivanja, a sve zajedno obvezuju na nova istraživačka pregnuća kojima se uz korištenje suvremenih istraživačkih metoda i slojevitošću pristupa nesumnjivo pridonosi obogaćivanju i napretku hrvatske historiografije. Za očekivati je da će *Spomenica* u tom smislu pobuditi različite interese i privući znatnu pozornost znanstvene, stručne i općenito kulturne javnosti.

Željko HOLJEVAC

O ČASOPISU *MAKARSKO PRIMORJE*

(sv. 1, g. 1990. i sv. 2, g. 1995.)

U izdanju Gradskog muzeja Makarske (prijašnjeg Muzeja Revolucije) te bivšeg Centra za kulturu općine Makarska pokrenut je g. 1990. zasad neredoviti, ali hvalevrijedni časopis u kojemu se objavljuju stručni i znanstveni članci iz povijesnih znanosti što se bave prošlošću Makarskog primorja, a sve